

граѓански ПРАКТИКИ

Македонски Центар за меѓународна соработка

ЈАВНОТО ЗАСТАПУВАЊЕ - АКЦИЈА НА
ГРАЃАНСКИ ОРГАНИЗАЦИИ
НАСОЧЕНА КОН ПРОМЕНИ

ЛОБИРАЊЕ ПРЕКУ ГРАЃАНСКИОТ
СЕКТОР

Број 6

Граѓански практики

Јавното застапување - акција на граѓански организации насочена кон промени

Лобирање преку граѓанскиот сектор

Број 6

Библиотека: Граѓанско општество
Граѓански практики

Издавач:
Македонски центар за меѓународна соработка

Извршен директор:
Сашо Клековски

Одговорен уредник:
Гонце Јаковлеска

Лектор:
Даниел Медароски

Дизајн и подготовка:
Кома лаб. – Скопје

Печатница:
Графохартија – Скопје

Тираж: 500

Адреса на издавачот:
Македонски центар за меѓународна соработка
ул. „Никола Парапунов“ бб, п. фах 55
1060 Скопје, Република Македонија

e-mail: mcms@mcms.org.mk
www.graganskisvet.org.mk

СОДРЖИНА

- 7 Предговор
- 9 Лобирање и застапување како успешен инструмент за работа на граѓански организации: студија на случај на Амнести интернационал
Тања Хафнер
- 21 Јавното застапување - акција на граѓански организации насочена кон промени
Анифа Демирова
- 37 Лобирање преку граѓанскиот сектор
Анета Мишеска
- 45 Граѓанскиот сектор како иницијатор и набљудувач во заштитата на човековите права
Јован Ананиев
- 53 Белешка за авторите

- User: [unclear]
- User: [unclear]
- User: [unclear]
- User: [unclear]

Предговор

Почитувани читатели,

Пред вас е новиот број на Граѓански практики. На страниците на ова, ново издание, се презентирани размислувањата и ставовите на четири автори. Темите за кои пишуваат се: „Застапувањето и лобирањето во граѓанските организации“ и „Заштитата на човековите права низ механизмите на граѓанските организации“.

За застапувањето и лобирањето како активности што носат општествени промени сè почесто се зборува во граѓанскиот сектор. Освен тоа, сè повеќе проекти што ги спроведуваат граѓанските организации како инструменти ги користат застапувањето и лобирањето. Споредбата на првото (2001) и второто (2003) издание на публикацијата „Проекти на граѓанските организации во Македонија“ (во издание на МЦМС) го илустрираше тоа зголемување од 4% на 32%. Токму поради тоа, сметавме дека треба да ги слушнеме размислувањата на оваа тема.

Надвор од теоретските придонеси кои ги носат сите три текста за застапување и лобирање, ќе најдете и студии на случаи низ кои практично се гледа примената на двата инструменти. Освен студијата на случај што го третира Амнести интернационал, можете да ги прочитате и останатите три случаи, еден од Македонија и два од Хрватска.

Во последниот текст посветен на заштитата на човековите права низ механизмите на граѓанските организации авторот тргнува од дилемата „дали граѓанските организации во потполност можат да ги заштитат човековите права или, пак, тие се само декор на демократијата?“ Одговорот, според него, можеби е некаде помеѓу. Односно, тие истовремено имаат многу тесна формално-правна позиција, но зависно од нивната моќ во општеството, може да заземаат едно од водечките места.

Се надеваме дека и овој пат ви понудивме интересни размислувања за понатамошна дискусија. Идејата на Граѓански практики е да ги направи подостапни ставовите и размислувањата на авторите, но и да ги предизвика вашите размислувања и ставови што ќе не одведат до поширока дискусија на овие теми.

Гонце Јаковлеска
Соработник за односи со јавноста

Тања Хафнер

— Лобирање и застапување како успешен инструмент за работа на граѓански организации: студија на случај на Амнести интернационал

Лобирање и застапување се често употребувани термини за да го означат феноменот кој во поширока смисла може да се дефинира како активност што донесува општествени промени. Литературата за граѓанско општество и активистите често дискутираат за разликите и сличностите помеѓу двете. Меѓутоа, тие ретко успеваат да покажат како лобирањето и застапувањето конкретно и ефективно се употребуваат од страна на граѓанските организации (ГО) за да донесат позитивни и трајни промени во општеството.

Според тоа, овој текст ќе понуди објаснување за застапувањето и лобирањето како инструменти што можат да бидат успешно употребени од ГО за да донесат институционални и правни промени на глобално и локално ниво. Најважни внатрешни фактори што го детерминираат успехот на ГО се нивниот имиџ, кредибилитет и способност да мобилизираат поддршка на локално ниво, како и да склопуваат меѓународни коалиции. Надворешните фактори што најмногу влијаат на успехот се функционирањето на демократијата и нивото на развој на конкретниот граѓански сектор.

Во првата глава е даден теоретски преглед на дефинициите и актуелните дилеми во однос на двете појави. Во втората глава е презентирана студија на случај на Амнести интернационал (Amnesty International) како најголема светска организација за човекови права и начинот на кој таа ги употребува техниките застапување и лобирање како детерминирачки фактор за нејзиниот успех. Конечно, текстот завршува со заклучоци за работата со застапување и лобирање на ГО на глобално и локално ниво.

1. Лобирање, застапување и граѓанските организации

1.1. Теоретски преглед

Во секојдневната употреба лобирањето и застапувањето обично се заменуваат без да се прави разлика во нивното значење и целта која ја содржат. Иако постојат бројни, понекогаш контрадикторни и исклучиви дефиниции, двете означуваат активност што резултира со општествени промени. Како такви, тие делат некои основни елементи или заеднички именители. Прво, лобирањето или застапувањето е активност, инструмент, стратегија, процес, поддршка, влијание, обид итн. и второ, секогаш е насочено кон промени во дадена ситуација, донесување одлуки, легислатива, односи итн.

Практичари на лобирање и застапување често работат со истиот сет на инструменти што се состои од:

- истражување и документација;
- политичко лобирање;
- медиумска и јавна свест за одредено прашање;
- вмрежување и градење сојузи;
- мобилизација.

Фазата на истражување и документирање од циклусот на застапување и лобирање се состои од идентификување на прашањето и разбирање на проблемот за кој се лобира. Наредните фази што водат до градење поддршка преку вмрежување, градење сојузи и подигање на свеста и конечно, конкретни промени, неопходно и незаменливо мора да вклучат и разбирање на климата за застапување, добро планирање и имплементација, како и постојано набљудување, оценување и врз основа на тоа модифицирање на излезните резултати и влијанието. Во циклусот на застапување и лобирање, посебно во случај кога претставуваат едни од главните техники што се употребуваат во работата на една организација, посебна важност имаат постојано набљудување, комуникацијата и доставувањето записници до релевантните актери и притискање кон поставените цели. Понатаму, временската рамка, конзистентноста и легитимноста на организацијата за да лобира и застапува дадено прашање имаат директно влијание врз нивниот успех.

Најзастапено е дефинирањето на лобирањето како потесно, а застапувањето како пошироко разбирање на истиот феномен. Понатаму, тие се разликуваат по актерите и целите на кои се насочени нивните активности. Додека целта и нивото на дејствување на лобирањето и застапувањето може да бидат насочени кон политиката на работа и практичната имплементација (т.е. институционално ниво), како и кон начинот на

однесување, вештините, знаењето и ставовите (т.е. индивидуално ниво), сепак во лобирањето најмногу се работи во првото ниво, додека застапувачка активност е повеќе вообичаена за второто ниво на активност. Што се однесува до разликите на агентите што ги користат лобирањето и застапувањето, доминантна карактеристика на првиот инструмент е употребата од страна на кадар специјализиран за вршење притисок на институции и авторитети или механизми за донесување одлуки во организации како владата, меѓународни владини организации или бизниси. Застапувањето, од друга страна, во многу случаи на Амнести интернационал се смета за каков било обид од страна на социјални, политички, економски или други групи што вршат притисок, а со цел да донесат позитивни промени за себе и за општеството. Таков притисок може да биде извршен со едно обично писмо, состанок или размена на информации што се насочени кон промена на курсот на дејствување или на структурата.

На пример, во федералната легислатива на САД лобирањето е дефинирано како „обид да се изврши влијание на легислативата, дали директно или индиректно, што е експлицитно дефинирано со закон“¹. Од друга страна, БОНД, водечката британска граѓанска коалиција за застапување и лобирање, дава дефиниција за застапувањето како „процес на стратешка употреба на информации за промена на „политиките“ (policy)² што имаат влијание на животот на обесправените лица“³. Во студијата Зголемување на нивото на застапнички вештини и искуства во Југоисточна Европа спроведени од страна на експертски тим со поддршка од Фондацијата Чарлс Стјуарт Мот, застапувањето е дефинирано дури пошироко како „сите форми на обиди на ГО да се влијае на општествените ‘политики’ и процеси, посебно сите форми на јавно учество и репрезентација (од размена на информации и консултации, до заедничко планирање и граѓанска контрола)“⁴.

За да се разбере суштината на застапувањето и лобирањето, релевантно е да се направи разлика помеѓу „политики“ и политика. Политиката е примарно поврзана со прагматизмот, политичките партии, политичкото договарање и спонзорство. Иако овие се негативни термини, тие означуваат област од животот што на многу длабок начин ги детерминира животите на луѓето преку склопување односи во власта и на стратегии за развој на

¹ САД Збир на закони, «Внатрешен закон за приход 501(c)(3)» (US Code Collection, «Internal Revenue Code») <http://www.law.cornell.edu/uscode/html/uscode26/usc_sup_01_26.html>, (12 јануари, 2005).

² Македонскиот правопис не прави разлика помеѓу policy (анг.) и politics (анг.). Двете се преведуваат како политика. За потребата на овој прилог првиот термин е преведен како «политики», а вториот како политика.

³ БОНД, „Упатства серија 3“ (BOND, “Guidance Notes Series 3”) <<http://www.bond.org.uk/advocacy/guidewhatandwhy.html>>, (23 декември, 2004).

⁴ Фондација Чарлс Стјуарт Мот (2002).

земјата или на дадено општество. Оваа сфера е отворена за влијание од различни притисоци и интереси, како групни, така и индивидуални. Меѓутоа, според анализите дадени во овој текст, застапувањето и лобирањето се однесуваат на влијанието во промените на „политики“ и фундаменталните практики и ставови. Овде „политики“ разбрана како стратегија, планираната активност и одговорност, е сферата во која лобирањето и застапувањето на ГО е најчесто примарно фокусирана.

1.2. Лобирање и застапување во ГО

Лобирањето и застапувањето претставуваат и инструменти и стратегии на работа на ГО. ГО користат два генерални пристапи во нивната работа, што можат да бидат поделени во пристап за заштита на правата (rights-based) и развоен (development) пристап. ГО што се специјализирани во употреба на застапување и лобирање како главна стратегија и инструмент на нивната работа спаѓаат во рамките на првата група на овие организации. Таквите организации како Хјуман рајтс воч (Human Rights Watch) и Амнести интернационал (Amnesty International) генерално се нарекуваат надзорни (watchdog) организации. Хуманитарните организации и организациите за хитни потреби, како што се Црвениот крст и Црвената полумесечина имаат прифатено развоен пристап во нивната работа. Сепак, со тоа што оваа дистинкција е корисна во теоретска смисла, повеќето организации ги комбинираат двете. Таков е случајот со, на пример, данската развојна граѓанска организација Данчрч Амнести интернационал (DanChurch Amnesty International), што го дефинира пристапот за заштита на правата како „оспособување на луѓето да ги бараат своите права, наместо да бидат пасивни приматели на помош. Фокусот е насочен на учеството и правата да се бара одговорност од владата и другите релевантни актери за исполнувањето на нивните обврски во однос на човековите права“⁵.

Понатаму, ГО на различни начини работат на менување на „политиките“ или на одредено прашање. Аболициски пристап прави обид да влијае на глобалните процеси, структури и идеологии и според тоа потребна му е огромна локална поддршка и има веројатност да биде конфронтирачки и јавно критичен во однос на доминантните идеологии. Реформаторскиот пристап се обидува да влијае на специфичните „политики“, програми или проекти преку конструктивен дијалог со целите зад затворени врати.⁶

⁵ ДЦА (2003) „Пристапот на ДЦА за заштита на правата (нацрт)“ (DCA, “DCA Rights-Based Approach”), стр.1-3.

⁶ Едвардс, М. (1993) „Дали чергата пред вратата за бришење обувки влијае на обувките?“ Критични размислувања за британските ГО и меѓународното застапување. Развој во пракса. Том.3, стр. 163-175 (Edwards, M. (1993) “Does the doormat influence the boot?": Critical thoughts on UK NGOs and international advocacy. Development in Practice, Vol.3, pp.163-175).

Конечно, нивото на развој на лобирањето и застапувањето во општеството е рефлексија на капацитетот на владата да одговори на барањата на граѓаните и јавноста. Во авторитарните режими би можело да биде практично невозможно да се бара одговорност од владата затоа што нејзината власт не се потпира на одговорноста пред граѓаните и може да спречи каква било јавна кампања против злоупотреба на човековите права, како што е случај со демократските режими. Сепак, меѓународниот притисок од страна на индивидуалните лица, групи и странски влади може да помогне да дојде до ангажирање на домашните ГО во активности со застапување и лобирање. Според тоа, балансот во корист на присуството на надзорни организации во однос на развојните организации во една земја, често е употребуван како фактор за мерење на развиеноста на демократијата којашто функционира солидно.

2. Случајот на Амнести интернационал

2.1. Од апел на една личност, до глобално движење

Почетоците на Амнести интернационал датираат од мај 1961 г., кога британскиот адвокат Петар Бенесон го објави прилогот „Заборавените затвореници“ во весникот Обзервер како реакција на затворањето на двајца португалски студенти кои наздравиле со чашите вино во чест на слободата. Апелот бил препечатан во други весници низ светот и покренал голема реакција од јавноста. Во истата година, ова се претвори во постојано меѓународно движење во одбрана на слободата на мислење и религија. Првиот меѓународен состанок со делегати од Белгија, од Британија, од Франција, од Германија, од Ирска, од Швајцарија и од САД се случи во јули 1961 г.⁷

Првото седиште на движењето беше отворено во визбата на правната канцеларија на Бенесон во Лондон и започна со светска кампања на „Мрежи на три“ каде секоја група на Амнести интернационал прифати три затвореници од различни географски и политички области, па така демонстрираше непристрасност во работата на групата. Федералниот тип на структурата на движењето со национални секции, Извршен комитет избиран од базата и Советодавни состаноци на националните претставници, на секои две години, беа создадени со цел да се обезбеди локален инпут во организацијата.⁸

⁷ Amnesty International (2004) „Првите 40 години на АИ“, (Amesty International, (2004), “First 40 years”) <<http://web.amnesty.org/pages/aboutai-timeline-eng>> (13јануари, 2005).

⁸ Amnesty International (1992) „Прирачник на АИ“ стр. 113-120 (Amnesty International (1992), “AI Handbook).

Движењето прерасна од 70 локални групи во седум земји, во 1962 г., на 1.592 локални групи во 33 земји во 1975 г., па на повеќе од 7.500 во 100 земји и територии денес. Постојат 56 формално основани национални секции. Околу половина од нив, како и финансиски најсилните секции, се во земјите на ОЕЦД. Глобалниот буџет за сите операции на Амнести интернационал беше околу 100\$ до 120 милиони американски долари. Меѓународниот секретаријат со 350 вработени и 100 волонтери, во 1999/2000 година имаше годишен буџет од 26 милиони американски долари. Во текот на 40 години, Амнести интернационал има работено со повеќе од 47.000 случаи на индивидуални затвореници поради своите политички или религиозни ставови. Најмалку еднаесет од најистакнатите затвореници на Амнести интернационал станале водачи на држави или влади откако биле ослободени.⁹

Визијата на Амнести интернационал е свет во кој секој човек ќе ги ужива сите човекови права вклучени во Универзалната Декларација на човековите права и другите меѓународни стандарди во однос на човековите права. Мисијата на Амнести интернационал е да преземе истражувања и активности фокусирани на спречување и ставање крај на грубите злоупотреби на правата на физички и ментален интегритет, слобода на изразување и мислење и слобода од дискриминација, во рамките на контекстот на нејзината работа за промовирање на човековите права. Централните вредности за кои се залага организацијата се: „глобална заедница на бранители на човековите права со принципите на меѓународна солидарност, ефективна акција за индивидуалната жртва, глобално присуство, универзалност и неделливост на човековите права, непристрасност и независност и демократија и меѓусебна почит“¹⁰.

Главните методи на работа на Амнести интернационал вклучуваат разоткривање на злоупорите на човековите права, точно, брзо и истрајно. Таа систематски и непристрасно ги истражува фактите на индивидуалните случаи на Амнести интернационал и видови злоупотреба на човековите права. Овие заклучоци се презентираат јавно и членовите, поддржувачите и

⁹ Ханс Петер Шмитц (2002) “Од лобирање до симулирање: Еволуцијата на светските активности за човековите права од 1940”. Студијата беше подготвена за Состанокот на здруженијата на интернационалните студии 2002, Њу Орлеанс, март 22-27, прв нацрт, (Hans Peter Shmitz (2002) “From Lobbying to Shaming: The Evolution of Global Human Rights Activism since the 1940s”. Paper prepared for the International Studies Association Meeting 2002, New Orleans, March 22-27, first draft), <<http://www.isanet.org/noarchive/schmitz.html>> (10 јан., 2005).

¹⁰ Amnesty International (2004) “Статус на Амнести интернационал”, (Amnesty International, “AI Status), <<http://web.amnesty.org/pages/aboutai-statute-eng>> (13 јануари, 2005).

вработените ја покреваат јавноста да изврши притисок на владата и другите актери за да ги спречи злоупотребите. Покрај работата со специфични злоупотреби на човековите права, Амнести интернационал ги поттикнува сите влади да го почитуваат владеењето на правото и да ги ратификуваат и имплементираат стандардите на човековите права. Амнести интернационал спроведува широк дијапазон едукативни активности за човековите права и ги охрабрува меѓувладините организации, индивидуалните лица и сите општествени органи да ги поддржуваат и почитуваат човековите права.¹¹

Мандатот на Амнести интернационал претрпе значителни промени со текот на годините, најзабележително е проширувањето на мандатот од граѓански и политички (т.е. прва генерација) човекови права, на вклучување и застапување социјални и економски (т.е. втора и трета генерација) човекови права. До ова доаѓа како резултат од промените во глобалната политика со завршувањето на студената војна и со „успехот на другите глобални организации за човекови права, како што Хјуман рајтс воч (1), промените во интересите на членството (2), и постојаното стекнување знаење за развој на подобри стратегии за промоција на норми (3)“¹². Мандатот се промени уште порано, во текот на седумдесеттите и осумдесеттите кога се вклучија недржавни актери како потенцијални нарушувачи на човековите права, како и широк дијапазон на нетрадиционални жртви на насилство. До 2001 г. мандатот подразбираше: барање да се ослободат сите затвореници поради своите политички или религиозни ставови, под услов да не користеле насилство или поттикнувале насилство; барање фер и брзи судски процеси за сите политички затвореници; кампања за укинување на смртната казна, измачувањето и други форми на насилен, нехуман и деградирачки третман или казнување; и, да се стави крај на убиствата и „исчезнувањата“ во текот на судските процеси. Меѓутоа, најголемата дебата во врска со мандатот за да се отфрлат рестрикциите ставени на мандатот на Амнести интернационал за практично да се прифати Декларацијата за човекови права на Обединетите нации, која всушност ги постави темелите на работа на Амнести интернационал, резултира со компромис што доведе до бришење на прецизната листа на области опфатени со мандатот. Наместо тоа, новиот мандат на организацијата сега е поширок, како истражување и активност, фокусиран на спречување и ставање крај на грубото кршење на физичкиот и ментален интегритет, слободата на мислење и изразување и дискриминацијата, во рамките на сферата на дејствување за промоција на човековите права.¹³

¹¹ Ibid.

¹² Ibid.

¹³ Статус на Амнести интернационал.

2.2. Работата (track record) на Амнести интернационал со лобирање и застапување

Мандатот на Амнести интернационал, вредностите и централните методи на работа се концентрирани околу основните принципи, како што се хуманост и солидарност, волонтерство и активизам со едноставна порака за надеж симболизирана во нејзиното лого – запалена свеќа со боцкава жица. Овие основни принципи и пораки, со текот на годините биле развиени во успешен транснационален механизам за вршење притисок од страна на обичните индивидуални лица–активисти. Писмата, петициите и демонстрациите како основни инструменти за работа на Амнести интернационал се покажаа дека може да ги привлечат обичните луѓе да дадат поддршка на 350-те професионални работници за човекови права во штабот на организацијата во 1999/2000 г.¹⁴ и националните секции во северната хемисфера, што понекогаш го надминуваат годишниот буџет на централата.¹⁵

Кампањите на Амнести интернационал вклучуваат методи на застапување и лобирање затоа што пред сè се потпираат на пристапот за заштита на правата во нивната работа. Техниките на лобирање се концентрираат на практикување на лобирање кај домашната влада. Наместо работење на конкретни случаи, Амнести интернационал во нивните земји (т.е. правилото за работа надвор од сопствената земја), националните секции и групи лобираат кај нивните влади да обезбедат заштита и промоција на човековите права како главна компонента на владините меѓународни односи, освен тоа и да ги имплементираат меѓународните норми за човекови права, што се содржани во меѓународните спогодби, во домашното законодавство и практика. Домашните влади добиваат извештај на Амнести интернационал или се одржуваат состаноци со нивни претставници (т.е. Министерството за надворешни работи) и/или законодавната гранка (т.е. Парламентот) за да се осигура дека се обезбедени целосни информации пред билатералните и мултилатералните состаноци, како што се годишните сесии на Генералното собрание на ОН, Комисијата за човекови права, министерските состаноци на ОБСЕ и се повикуваат да ги покренат прашањата за човекови права. Директното лобирање исто така вклучува директно вршење притисок врз претставниците на странските влади во сопствените земји од страна на националните секции преку свикување состаноци, информирање или дури јавни протести пред нивните амбасади за да се бара одговорност за нивниот третман на човековите права. Преку склопување или приклучување во

¹⁴ Шмитц, 2002.

¹⁵ Меѓународниот секретаријат со 350 вработени и 100 волонтери во 1999/2000 г. имаше годишен буџет од 26 мил. амер. долари. Само Американскиот оддел на Амнести интернационал независно имаше приход од 33.5 мил. амер. долари во 1998 г. (Шмитц, 2002)

глобални коалиции како што е со основањето на Меѓународниот криминален суд, Амнести интернационал лобира кај државните и меѓународните владини организации. Амнести интернационал има статус на набљудувач во Обединетите нации.

Многу често, Амнести интернационал има потреба од употреба на дополнителни застапнички техники за да ги натера владите да преземат нешто во врска со одредени прашања или случаи во врска со човековите права. Поради тоа, организацијата ги комбинира своите директни, внатрешни лобирачки потенцијали преку професионалниот работен кадар за лобирање со надворешните притисоци преку членството и притисокот од широката јавност што се стимулира со медиумите. Таквите техники за застапување обично зависат од утврдената кампањска стратегија што може да биде различна, почнувајќи со пишување писма, петиции, демонстрации, изложби, видео и аудиоматеријали, брифинзи и медиумски конференции, поддршка од славни личности и други јавни настани. На пример, активностите за лобирање и застапување за укинување на смртната казна во домашното законодавство ќе бидат насочени кон уставниот суд и парламентот затоа што се двете најважни структури што имаат моќ да ја укинат смртната казна во земјата. За да се натера судот и мнозинството во парламентот да даде поддршка за ова прашање, организацијата ќе треба да пронајде убедлив аргумент, како и да идентификува можна опозиција. Понатаму, временска рамка и истовременото собирање поддршка од членовите на Амнести интернационал дома и во странство, како и од пошироката јавност, е од суштинско значење за успешно завршување на лобирачката активност.¹⁶

Основните принципи на работа и пораката што Амнести интернационал успеа да ја пренесе насекаде по светот направи во своето четириесетгодишно постоење од кампања за затвореници да стане најголемо глобално движење за човекови права во историјата. Кои беа главните елементи на овој успех?

Успехот на Амнести интернационал може најмногу да се припише на развојот на „деталните правила во рамките на тесниот мандат, што ѝ овозможи на организацијата ефикасно да ги употребува ограничените ресурси“¹⁷ и стекнувањето меѓународна легитимност и признание. Исто така, беше успешна во адаптирањето на нејзиниот мандат на променетата глобална политичка средина и „според тоа и овозможи на организацијата

¹⁶ Амнести интернационал (1997) „Прирачник за кампањи“, стр. 259. (Amnesty International (1997), “ Campaign Manual, p. 259).

¹⁷ Шмитц, 2002.

да остане во центарот на глобалниот дискурс за човековите права без да ја загрози својата конкретна мисија”.¹⁸

Второ, комбинацијата од транснационална локална база и професионален и специјализиран работен кадар што спроведува истражувања и дизајнира кампањи за затворениците овозможува мобилизација на луѓе и јавна поддршка за оваа цел. Понатаму, финансиската независност од државните актери и бизниси (што дојде во подоцнежните години од постоењето на организацијата) ја создава политичката непристрасност, објективност и легитимност на организацијата. Највисокото признание на овој потфат беше доделувањето на Нобеловата награда за мир во 1977 г. и наградата од Обединетите нации за „исклучителен придонес во областа на човековите права” во 1978 г., како двете најголеми светски награди за мир и човекови права. Во овие 40 години Амнести интернационал има работено со повеќе од 47.000 индивидуални случаи на затвореници поради лични политички или религиозни ставови и најмалку единаесет од најистакнатите затвореници на Амнести интернационал станаа лидери на држави и влади по нивното ослободување.¹⁹

Успехот на лобирањето и застапувањето на Амнести интернационал за затворениците и жртвите би требало да се смета како историски настан. Додека најважните норми за човековите права беа кодифицирани во Обединетите нации, поточно во Универзална декларација за човекови права, кампањата на Амнести интернационал помогна за ефективна имплементација на истите, затоа што ОН не успеа да донесе целосни решенија што правно би ги обврзувале државите да ги заштитуваат човековите права.

Заклучоци

Успешната употреба на техниките за лобирање и застапување беше еден од најважните фактори за Амнести интернационал да прерасне во најголемата светска организација за човекови права денес. Една од научените лекции од работата со застапување и лобирање на Амнести интернационал што се однесува до работата на секторот на граѓанското општество е дека ГО може да имаат влијание за позитивни и трајни промени во општеството; меѓутоа ова е тешко да се измери.

Силна транснационална и локална поддршка е предуслов за успешна работа зашто демократска контрола може да има само во функционални демократии

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Шмитц, 2002

што исто така претставува предуслов за функционирање на надзорната улога на ГО. Иако Амнести интернационал беше успешна во вршење притисок врз авторитарните режими, ова беше можно само со меѓународен притисок од страна на владите и индивидуалните лица. Авторитарните владини системи немаат контролни и корективни механизми, така развојот и присуството на граѓански организации кои работат со застапување и лобирање е еден вид латмусов тест за функционирањето на демократијата во секоја земја. Понатаму, градењето транснационални коалиции околу едно прашање е од клучна важност за нејзиниот успех. Коалиции може да се градат само со организации што имаат силен легитимитет и репутација на непристрасност и објективност.

Лобирањето и застапувањето често се сфатени како подоцнежна фаза во граѓанските општества во развој, откога директна техничка и итна помош повеќе не е потребна. Лобирањето и застапувањето бара добро планирање, истражување и мониторинг зашто работи со проверка на функционалните демократски механизми и правила. Меѓутоа, во некои земји како Македонија каде материјалните ефекти од лобирањето и застапувањето тешко може да се видат и каде што поради негативниот имиџ што го има политиката и граѓанскиот сектор може да дојде до негативни чувства поради дадената поддршка на граѓанските организации да практикуваат лобирање и застапување и да биде перципирана како „мешање во политиката“.

Конечно, иако лобирањето и застапувањето може да бидат техники кои бараат многу од граѓанските организации во смисла на време и професионално обучен работен кадар, тие понекогаш не помагаат во решавањето непосредни проблеми што бараат итна помош во земјите во кои состојбата со човековите права и развојот е најлоша. Во такви случаи, комбинирањето и зајакнувањето на двата пристапи со поддршка од силната база и транснационалните коалиции може да биде единствениот клуч за успех каков што Амнести интернационал имаше во првите 40 години од своето постоење.

— Јавното застапување - акција на граѓански организации насочена кон промени

Историја на лобирањето и застапувањето

Демократијата претпоставува активно учество на граѓанките и граѓаните, свесни за својата важност и одговорни за своите одлуки, па поради тоа образованието за демократија на овие простори се наметнува како нешто неопходно. Гласот на народот секогаш бил важен во (политичкиот) процес на донесувањето на одлуките, а слободата на говорот е една од основите на демократското општество. Можностите за изразување на сопствениот став околу некое прашање се неограничени, доколку при тоа се уважуваат ставовите на другите. Употребата на физичка сила во овој контекст е сосема исклучена.

Со векови граѓанството наоѓаше различни начини за изразување на сопствените ставови. Во Холандија, на пример, уште од 11-тиот век има закони кои предвидуваат директно учество на јавноста при одлучувањето. Во поново време, под влијание на општествените случувања во целиот свет (студенскиот бунт во 60-тите во Париз, во Амстердам, протестите против војната во Виетнам во САД), дојде до големи општествени промени. Прашањето за исправноста на одлуките и процесот на одлучувањата се претставуваа во сè поширока јавност. Во текот на протесните движења се развија различни општествени движења: студентски, мировни, феминистички, за подобро здравство, за заштита на потрошувачите, еколошки движења итн. Доброволните здруженија за граѓан(к)ите во непрофитни, граѓански асоцијаци и организации, приватни установи, во фондации, претставуваа значен фактор за модерната социјална инфраструктура.

Добри практики и искуства од регионот

Тема: Поттикнување на ангажирањето на граѓаните за креирање на политиката на урбаната средина и уредување на градскиот пазар - „Да ги спасиме чемпресите“

Подрачје на дејствување: Пула, Хрватска

Време: 1995 г.

Носители на стратегијата за јавно застапување: Ад хок-коалицијата на групи и граѓани на ГО.

Случајот го има анализирано: Миријам Керватин

Општи податоци: Пула, 62.000 жители, сместена во северозападниот хрватски регион Истра. Особености: од воспоставувањето на демократијата во Хрватска, на изборите победува регионалната партија, што ѝ дава апсолутна превласт на локално и на регионално ниво.

Политичкото опкружување може да се препознае и по неучествувањето на „малите“ луѓе при донесување на одлуките кои навлегуваат во просторот на јавното и општо добро. Не постои политичка волја, ниту пак знаење за такво дејствување. Бирократите ја застапуваат елитата и разните интересни лобиа, па поради тоа исклучително е важно да се развие свеста во „обичниот граѓанин“ за потребата да влијае врз донесувачите на одлуки преку јакнењето на важноста на јавното мислење. Треба да се направат ВИДЛИВИ оние теми кои се поврзани со ЈАВНОТО ДОБРО.

Следејќи ги постојано темите кои ја разбрануваа јавноста, конечно ја препознав едната која ми се стори актуелна, но доволно „невина“ за спроведување на стратегијата на јавното застапување и влијание. Невина зашто граѓаните ја поднесуваат како политички „незгодна“, што е битно доколку го земеме предвид времето во кое живееме. Мене ме мотивира моето „зелено“ срце, но бев и доволно социјално освестена за да ја сфатам потребата за демистификација на работата на градските власти, која се претставува потполно недостапна за обичниот човек.

За де ве воведам во темата, ќе го цитирам написот кој е објавен во независниот дневен „Глас Истре“ со наслов „ШЕТАМ И ПОМИСЛУВАМ НА ПУЛА“. Го напиша писателката Татјана Арамабашин-Слишковиќ.

...Сретнувам познаници и повеќемината веднаш почнуваат со сторијата дека се подготвува голема работа на пазарот, дека ќе се градат некакви „кули“, дека ќе се исечат дрвјата и сл. Луѓето се нервираат, се лутат (беспомошно) и ме молат да напишам нешто за тоа. Одговарам дека мислам дека тоа нема ништо да помогне и штета е да губам време, зашто оние кои одлучуваат ниту тогаш (кога се градеа павилјоните) не ги трогна она што го мислеше обичниот народ. Главно сите се грижат за стогодишните дрвја... убавите имиња за идните деловни објекти „кули“, кедеар, костен и акација кои ќе бидат изградени на местото на дрвјата и пазарот... Не можам да поверувам дека овие убави имиња се смислени во спомен на дрвјата кои

веќе ги нема... И морам да се прашам дали би можело во тоа преуредување да се прашаат различни компетентни луѓе од други европски градови, или пак да се види како тие работат, кога сме веќе дел од Хрватска кој е најблизу до Европа... Зошто не би можеле да се соберат сите ликовни уметници на Пула, па и поети, сите што имаат чувство за убаво, па да се слушне нивното мислење? И, НАЈПОСЛЕ ЗОШТО САМИТЕ ГРАЃАНИ ЗА ПУЛА?

Значи, се работеше за следново: на главниот покриен пазар се планираше да се исечат стогодишните дрвја за да се вметнат некои деловни простории. По многу години минати во градот, бевме сведоци на многу ад хок-одлуки кои со ништо не придонесоа да се поправи квалитетот на животот. Така одлучив да ги спроведам во пракса знаењата што ги здобив тоа лето со интензивната обука за јавно застапување во САД.

Ја идентификував темата и ги поставив темелите на стратегијата која ќе ја користам. Ги одредив целните групи и приматели на пораката кои треба да ме слушаат:

- а) носители на власта, оние кои ги носат одлуките;
- б) Сите задолжени за јавното мислење.

Користејќи ги сите дозволени можности, па и личните познанства, се изборив за состанок на Градското собрание со заменикот на градоначалникот.

Ме интересираше односот на власта кон проблемот и ставот кон граѓаните кои не се задоволни со планираната изградба. Се изненадија што некој сака да разговара на таа тема, не им беше јасна мојата улога. Јас себеси се гледав како посредничка и се надевав дека ќе се изнајде добра волја и ќе се донесе правилна одлука - спречување на сечењето на дрвјата и изградба на објектот на друго место.

Влегов во структурите, се заинтересирав за процедурите за донесување на одлуките и ги открив неправилностите - постоеја регулативи (барем процедура) кои го заштитуваат градското заленило при планирањето на сечата, а тие во овој случај не беа почитувани.

Ги сложував добиените податоци, потслушнував, го читев печатот, ги забележував имињата на личностите и институциите вклучени во оваа жешка тема на пулската сцена, ги собирав луѓето, телефонирав, лобирав. Конечно, го изнесов предлогот за организирање јавна трибина, тркалезна маса, со заинтересираните страни, на темата за заштита на градското заленило. Иницијативата, во принцип, ја доби поддршката на градските раководители.

Ги посетив Зелените кои беа токму во фазата на основање на здружението. Од нивната координаторка ги добив податоците и нормативите на Конференцијата на градовите, според кои секој град е должен да го намали загадувањето на воздухот за околу 50,80 %. Треба да се истакне дека едно старо, убаво формирано дрво годишно за себе врзува околу 68 кг прашина, односно апсорбира количество на испуштени гасови од едно возило кое минало пат 26.000 км.

Пулскиот пазар сочинува една архитектонско-урбана целина и секое насилно вметнување нови објекти би предизвикало непоправлива штета.

Ја презедов организацијата на тркалезна маса, неформален отворен состанок на кој ги поканив градоначалникот, директорот на канцеларијата за урбанизам, граѓаните кои живеат во таа зона, граѓаните кои реагираа преку дневниот печат, сите градски советници, Зелените, новинарите и претставниците на сите граѓански организации кои дејствуваат во градот (младите, жените, пензионерите...).

На состанокот ја презедов координацијата и водењето на акцијата, што сите присутни го потврдија со гласање. Темата е интересна, расте мотивација на присутните. Се разбира, на состанокот не се појави никој од градските раководители, муѓутоа се појави некој градски советник, претставник на Комисијата за зелени површини на градот...

Се шират вести дека дрвјата ќе се исечат во рок од неколку дена зашто во спротивно застарува постоечката градежна документација. Се договоривме околу составот кој ќе работи на акцијата – сè ни е ново. Не се одлучивме да бараме посебни средства зашто екипата која е со мене нема искуство. Помош, на пр. за печатење плакати, бараме по пат на познанства. Секогаш некој познава некого. Луѓето сакаат да помогнат.

Стратегијата се планира по следниот ред:

1. Да се дознае што мисли јавноста за проблемот, да се организира потпишување петиција „Да ги спасиме чемпресите“ за да се добијат податоци од граѓаните чие мислење го претставуваме;
2. Да се контактира со медиумите - радиостаниците, весниците, да се најави акцијата и да се одржува постојан контакт со новинарите, да им се достават нови свежи податоци;
3. Да се организира тркалезна маса и да се повикаат стручњаци од разни профиле - архитекти, слободни уметници, Завод за заштита на јавното здравје, Зелените, граѓанските здруженија кои дејствуваат во градот, надлежните градски канцеларии, новинарите, градските татковци...;
4. Да се испрати службена информација за одржување тркалезна маса;
5. Да се одржи протестен собир, да се вклучат децата и младите кои

дејствуваат во групи, од најмлада возраст преку градинките (Малите зелени), па сè до дебатни групи на средношколци...;

6. Акција „Да ги спасиме чемпресите“ да се претстави на седницата на Градскиот совет.

А требаше веднаш да се дејствува. Ако задоцниме, дрвјата ќе бидат исечени.

Сè се одигра брзо, акцијата доби залет, телефоните свонеа... Од Градската управа се добиваа одговори кои ветуваа разумна соработка. Показаа интерес и рекоа дека ќе ги чекаат резултатите од петицијата. Следниот ден, и тоа благодарејќи ѝ на добрата волја на новинарката, неколку претставнички на акцијата беа примени во една радиоемисија (во живо) во ударно време – 14:00 часот.

Разговорот беше во врска со темата на уредување на градскиот простор, сечењето на стогодишните дрвја и прашањето дали граѓаните имаат право да си го искажат своето мислење. Бидејќи емисијата одеше директно, граѓаните се јавуваа и сите до еден го застапуваа ставот дека дрвјата не смеат да се исечат. Во текот на емисијата се јави еден слушател кој рече: „Само вие зборувајте. На пазарот стигнаа багери. Работниците почнаа да се подготвуваат за рушење на стеблата“.

Мојата реакција беше силна и емотивна. Не се сеќавам што сè реков, меѓутоа знам дека на пазарот се собрааа многу луѓе. Ги мотивира моето зборување на радиото.

Требаше веднаш да се дејствува. Ги напуштивме просториите на радиото и трчајќи стигнавме на пазарот. Чемпресите (4 дрвја) и еден величествен висок кеदार беа врзани за багерите со челични сајли. Работниците се подготвуваа да ги исечат. Ја побарав личноста која беше надлежна и одговорна за ова...

Барав, ама никој не се огласи. Сите ја работеа својата работа, не обрнувајќи внимание на нашите зборови.

Во мене се зацврсти вербата дека чемпресите мора да останат - застанав пред првото дрво во низата и на сите им стана јасно дека нема да мрднам. Напнатоста и тишината се зголемуваа за кратко време - јас пред дрвјата, работниците кои застапаа за да не ме повредат со багерот, луѓето кои го гледаат сето тоа. Тоа е, си помислив, граѓанска непослушност.

За момент сè се измени - луѓето почнаа да се собираат, доаѓаа зашто претходно слушале радио. Потоа многумина кажуваа дека ги запреле своите возила за да слушнат што се случува. Го слушнав гласот на еден

човек кој стоеше со детето: „Зарем ќе им допуштиме на овие жени сами да стојат таму и да ги бранат дрвјата?“

И луѓето почнаа да приоѓаат - жени, деца, мажи, набргу околу дрвјата нè имаше триесетина.

Работниците добија упатства да го напуштат пазарот. Кога багерите се повлекоа, сите почнаа спонтано да ракоплескаат. Блескаа од задоволство, беше тоа важен момент. Кулминација, потполно спонтана. Не се памети во поблиско минато таква акција на човечката солидарност, и тоа поради дрвја.

Чемпресите беа живи и претставуваа симбол на поинакви можности. Да, и „обичните“ луѓе можат, мораат да го искажат својот став. И може да се успее!

Акцијата продолжи со потпишување на петицијата. Само на едно место, покрај бурата и судот, за само од 4 часа повеќе од 400 луѓе ја потпишаа петицијата. Сите доаѓаа на пазарот за да го стават својот потпис, а и усмената поддршка беше голема.

Никогаш нема да го заборавам едно младо момче без нога, инвалид од татковинската војна. И нему чемпресите му беа поважни, иако Пула стана негов град од неодамна.

Следниот ден на истото место се одржа мал протест. Организацијата ја презедоа Младите зелени и воспитувачките од градинките, носејќи транспаренти заедно со децата: „Јас го сакам мојот зелен град“.

Местото со чемпресите стана популарно. За тоа се зборуваше на пазарот, кај лекарот, кај фризерката, насекаде. На местото на „злосторството“ се организираа вистински ацилаци. Коментари - секакви. Не беа сите позитивни.

Соработката помеѓу граѓанското лоби и градските власти стануваше сè појасна. Околу парцелата со чемпреси беше поставена висока ограда од жица со платени чувари (членови на една агенција за обезбедување). Таа ограда и тие чувари не беа јасни - од кого ги чуваа чемпресите? Во прашање беше голема сума пари, се зборуваше за веќе поделените провизии и во кулоарите можеше да се чуе сешто.

Медиумите и понатаму интензивно ја следеа сцената - секојдневно добивавме простор каде и да го побараме и сите информации беа добредојдени...

Постојано се нагласуваше улогата на јавноста во овој случај.

Градската власт сè повеќе беше на удар поради својата нетранспарентност и арогантност. Градската власт и градскиот совет беа информирани за

результатите од петицијата. Преку сите канали се лобираше кај градските советници.

Целта беше: ПРОМЕНА НА ОДЛУКАТА (на Градскиот совет) ЗА ИЗГРАДБА НА ДЕЛОВНИ ОБЈЕКТИ НА ПАЗАРОТ И ПОЧИТУВАЊЕ НА ЈАВНОТО МИСЛЕЊЕ.

Бев делегирана да ги застапувам нашите ставови, во име на ад хок коалицијата, на седниците на Градскиот совет. Беше мошне напорно.

Еден од чуварите физички нападна една од нашите членки, претседателка на Зелените од Пула. Ни се закануваа и ни велеа да се откажеме од чемпресите.

И со тоа излегов во јавноста зашто тоа дотогаш беше единствената одбрана: не покажувајќи страв, сè да се даде во јавност.

Во Градскиот совет почна сериозно да се расправа за потребата на уважување на ставот на јавноста, за потребата на менување на просторниот план на градот Пула. Градските челници никогаш не биле подготвени за соработка, седниците на Градскиот совет станаа сè поквалитетни. Одлуката (со гласање) ДА ОСТАНАТ чемпресите беше донесена по две седници. УСПЕХ!

Чемпресите и денес стојат, растат, живеат.

Подоцна тука се појавија и други игри. Се матеше со мотивите на двигателите на целата акција, кружеа разни приказни. Мина уште некое време, имаше уште акции во кои се вклучувавме во сè поголем број. Една неформална група, т.н. „НЕРВОЗНИ ГРАЃАНИ“, почна со работа и собирање и се здоби со публицитет благодарјеќи им на медиумите во Хрватска. Тука немаше многу млади и постари, алтернативци и уметници, туку малкумина од оние кои имаат некои деловни амбиции во овој град. Дојде и политичка криза, сигурно условена и од други причини и други играчи, меѓутоа сите се согласуваа во едно: чемпресите први сериозно ја разнишаа дотогаш недопирливата градска власт.

По неколку месеци, во јануари, градската власт падна, но и мнозинството од оние кои ги заменија се членови на истите интересни лобии. Тие сега се помудри, повеќе се свртуваат кон јавноста, барем формално.

За да биде парадоксот уште поголем, пред да се смени првата екипа, беше изгласан правилник за зелените површини и комуналниот ред.

По старата навика, градските советници, без да ги прочитаат материјалите, едногласно го изгласаа правилникот со кој во Пула „ВРЗУВАЊАТА ЗА ДРВЈАТА Е ЗАБРАНЕТО И КАЗНИВО“.

Правилникот е сè уште на сила. На глупоста и на бирократијата ѝ нема крај!

Чемпресите, меѓутоа, сè уште живеат. Тие се симбол, гледајте ги и тоа не го заборавајте.

Тема: Предлог за измена на Законот за работни односи

Подрачје: Република Македонија

Време: 1997 г.

Носителка на акцијата: Организација на жените на Куманово

Случајот го анализира: Јагода Глигорска

Светска банка ѝ понуди на Република Македонија финансиска помош во вид на кредит за комплетна реформа во здравствената сфера и сферата на работните односи, по што Министерството за труд и социјална политика изработи предлог за измена на Законот за работни односи. Но, понудениот предлог беше исклучително неповолен за работниците зашто драстично ги скратуваше нивните права. Сите предложени промени се однесуваа за правата на жените - предложено е породилното отсуство да се скрати од 9 на 3 до 6 месеци, на крводарителите да им се укине правото на два слободни дена, требаше да се скрати годишниот одмор и сл.

Сфативме дека треба да почнеме кампања и да го спречиме прифаќањето на неповолните предлози.

Целта ни беше да го оневозможиме донесувањето на законот (односно измената на Законот за работни односи) кои значително би ги скратиле тешко стекнатите права на работниците.

Целна група: Владата, Парламентот, Законодавната комисија, Министерството за труд и социјална политика.

Порака: „СТОП... ЗА СКРАТУВАЊЕТО“

Стратегија:

1. Започнување на кампањата;
2. Одржување конференција за печат;
3. Мобилизирање на локалните медиуми за информирање за кампањата и со тоа мобилизирање на јавноста;
4. Пишување писма - барање поддршка, вршење притисоци;
5. Разговори со претставници на власта (парламентарци и луѓе од Министерството) и лобирање против измените;
6. Издавање сопствен весник - 5-тиот број на „Везилка“ се занимаваше само со овој проблем.

Во тримесечното списание „Везилка“ во прилог на кампањата насловена како Кампања 97 - стоп за...

Скратувањето на породилното породување, боледувањето на работниците, бенифициите на крводалителите и на годишниот одмор беа тема на прес-конференцијата што ја одржа ОЖ „Куманово“. Во октомври 1997 година е отпечатен прилог со следната содржина:

„Жените од целиот свет се еднакви, се раѓаат, живеат, растат, да нараснат да родат, да донесат на свет нов живот, да го подигнат новото поколение и повторно истата репродукција. ОЖ смета на потребата да реагира по најновите најавени предлози на Владата, поточно од Министерството за труд и социјална политика, зашто се рестриктивни и ултимативни во однос на досегашните права кои ги остваруваше граѓанинот од ЗРО. Претседателката Јагода Глигорова, образложувајќи ја иницијативата на оваа конференција, истакна дека набрзина и неаргументирано се донесени одлуки. Не се направени анкети и анализи преку кои ќе може да се согледа каде и како да се направат промени, а она што се предлага најмалку му треба на граѓанинот. Во ваква состојба, кога државата е во транзиција која во себе носи несакани последици, како што се исклучително тешката состојба, зголемениот број невработени и др., секако дека овие предлози на МТСП нема да дадат позитивен ефект. Нашето залагање ќе биде одлагање и повторно разгледување на предложените мерки пред Парламентот за кое имаме бројна поддршка од други ГО.

На прес-конференцијата зеде збор и д-р Даница Митевска - специјалист по школска медицина и даде детално образложение од стручен аспект какви несакани последици ќе има врз раниот раст на детето - скратувањето на породилното отсуство. Овој нехуман чин ќе се одрази во првите месеци од животот на бебето преку доењето. Од друга страна, ќе повлече зачестени инфекции преку раното прихранување, дополнително обезбедени згрижување на бебињата во јасли. На овој начин со ново оптоварување жената ќе биде ставена во ситуација да избира помеѓу мајчинството и

работното место, намалување на natalitetot, што од друга страна ќе ја наруши демографската карта, а пак таа води кон губење на македонскиот народ. За таа цел и ние направивме мала анкета и замоливме една мајка да го каже своето мислење по предложените мерки од страна на Министерството за труд и социјална политика.

Постигнат успех:

- ▶ Породилното остана 9 месеци;
- ▶ Крводарителите сепак добија 1 ден отсуство од работа;
- ▶ Наместо укинување на платеното отсуство од 7 дена за приватни потреби, тоа само се скрати на 5 дена;
- ▶ Годишниот одмор не беше скратен од 18 на 12 туку на 15 дена.

Сè на сè, нашата кампања се покажа дека е добро осмислена и водена. Средствата за убедување и притисокот беа ефикасни и претставниците на власта мораа да го уважат гласот на јавноста.

Тема: Предлог за новиот закон за абортус

Подрачје на дејствувањето: Хрватска

Време: 1995 г.

Носители на акцијата: Б.а.Б.е. (Биди активна, биди еманципирана)

Случајот го анализира: Весна Кесиќ

Б.а.Б.е. неколку пати ја свикаа и координираа коалицијата на женските групи на Хрватска. Поводите за тоа беа разнообразни: од потпишување различни јавни изјави, преку заеднички дејствувања пред изборите за Претставничкиот дом на Парламентот на РХ во 1995 г. и локалните избори за Жупанскиот дом во 1997 г., па сè до пишувањето на „Извештајот во сенка“¹ до СЕДАВ (CEDAW)² во јануари 1998 година.

Анализа на случаите кои најмногу личат на вистински коалиции даваат многу добар увид во тоа што можат коалициите, која им е силата и предноста, но и какви проблеми има при нивното градење/создавање во средина која нема силна традиција со таков вид јавно дејствување (застапување и влијаење) на граѓанската сцена.

Најпрвин треба да се напомене дека коалициите се свикувани и создавани врз база на интуиција и акумулираните искуства на работа во женските групи. Во времето на нивното започнување низ регионот сè уште не беа дошле групи, ниту пак поединки обучувачки за лобирање и јавно застапување, ниту пак постоеја прирачници за опис на процедурата, стратегиите и

вештините, потребни за такво дејствување. Само неколку активистки имаа можност да учествуваат на студиски престој во САД или да стекнат делумен и несистемски увид во искуствата на групациите на граѓански општества во светот. Тие сознанија влегоа и во нашите примери, но главно несистематски. Дотолку повеќе, тоа беа искуства на женските ад хок-коалиции што можат да бидат исклучително поучни сега кога се дополнително вреднувани од перспектива на подоцнастекнатите систематизирани знаења, како што се вклучени и во овој прирачник.

Коалиција околу петицијата за право на сигурен и легален абортус, упатена до Владата и Парламентот на РХ во мај 1995 година

Во текот на 1995 година во јавноста се интензивира расправата околу нацрт-предлогот на новиот закон за абортус што го беше подготвил Министерството за здравство за да го испрати во парламентарна процедура. Информациите за содржината на новиот закон и измената на оној кој веќе постоеше повремено доаѓаа во јавноста, главно во изјавите и интервјуа што ги даваше министерот за здравство, а се се случуваше под поголем притисок на конзервативните, црквени и други „пролајферски“ групи. Тие уште од 1990 година, со поддршка на владејачката партија, создаваа атмосфера погодна за забрана на абортусот, за етничка и пронатална политика и општо редуцирање на женските репродуктивни права, кои дотогаш беа мошне добро регулирани со Законот за абортус од 1978 година.

Во јавноста речиси потполно, со исклучок на одделни гласови на некои прокламирани феминистки, изостануваше гласот на жените и женските групи, застапувачки на слободата на избор и промовирање на репродуктивните права. Небаре преовладуваа две убедувања: прво, раширено помеѓу обичните жени, дека правото на избор на легалниот абортус претставува веќе еднаш стекнато право кое никој не може да ни го одземе или пак дека тука и онака не може ништо да се стори. Од друга страна, активистките на женските групи знаеја дека би требало да се преземе нешто, дека нашето право е загрозено со новата политичка и социјална клима, но како да не гледаа како треба да постапат (освен со веќе споменатите повремени настапи во јавноста, главно дочекувани со многу отпор и непријателство).

Идејата да се тргне во подготвување петиција се роди на работилницата за женски права која Б.а.Б.е. ја организира за првата генерација слушателки на женски студии во февруари 1995 година во Трокошќан. Работилницата, која создаде многу позитивна активистичка енергија, заврши со заклучок

дека веднаш треба да се тргне во акција. Петицијата за легален абортус се чинеше добар пат за дејствување. Б.а.Б.е. во мај, кога стана очигледно дека Законот е пред поднесување на усвојување во парламентот и во секоја своја варијанта ќе ги скрати правата кои постојат, а можеби ќе го укине и правото на абортус, решија да ги повикаат женските групи и почнаа да дејствуваат. На иницијативниот состанок беа повикани претставничките на загрепските женски групи, а беа известени и групите надвор од Загреб.

Основа за создавање на коалицијата беше веќе активната, добро поврзана мрежа на женските групи на Хрватска, која меѓутоа дотогаш сè уште не беше настапила во вид на сојуз со толку голем обем. Беше одлучено петицијата, т.е. собирањето потписи за правото на сигурен и легален абортус, да биде средство за акција. Целта на акцијата не беше дефинирана со изрека, но таа потполно се подразбираше - здружување на легален и достапен абортус во Хрватска и посредно промовирање на женските репродуктивни права и женските човекови права, воопшто. На иницијативниот состанок беше одлучено дека во акцијата може да учествуваат граѓанските женски групи, мешаните ГО и кои сакаат да ја поддржаат акцијата, но и женските групи внатре во политичките партии кои сакаат да се солидизираат со акцијата. Беа одредени и деновите за собирање потписи - сабота, 27 мај 1995 година, а потоа и недела, 28 мај.

Содржината и изгледот на петицијата беа скицирани во Б.а.Б.е. и им беше даден групен увид на сугестии и можни измени. Тогаш беше креиран и визуелниот знак (логото) - три поврзани женски знака во малку искривена перспектива, кој подоцна ќе станат и заштитен знак на ад хок-коалицијата за декорирањето на штандовите, изложувањето на додатни визуелни и пишани материјали (групни, заеднички). Начинот на анимирањето на публиката и другите детали им беа препуштени на самите групи. Во тоа време сè уште не можевме да сметаме на одобрување, дури ниту на минимална коректност, а особено не на бесплатната најава во водечките медиуми. Поради тоа, акцијата беше огласена вон локалните радиостаници (во Загреб на Радио 101) и по пат на платени огласи во сите дневни весници - полн текст на петицијата со оригиналниот дизајн. Така, платениот оглас наедно стана и нов, многу успешен промотор за собирање потписи, на кои исечоци со денови по викенд-акцијата продолжија да ни пристигнуваат потписи од цела Хрватска. Максимално ја искористивме пресретливоста на т.н. нам поврзани медиуми за најава на настанот (Аркзин, Запослена, Ферал трибјун), а подоцна и за опширно и мотивирано известување на акцијата (Аркзин и Запослена).

Акцијата на собирање потписи беше спроведена во наведените датуми, целодневно, на шест пункта: Загреб, Пореч, Сплит, Риена, Мали Лошинь, Карловац и Осиек. Иако тоа не беше предвидено, некои групи ја продолжија акцијата за собирање по работни организации и други јавни места, а особено женските организации во политичките партии кои ни се придружија - Форумот на жените СДП и Форумот на жените ХСЛС. Успехот на акцијата ги надмина сите наши очекувања. По првите два дена по штандовите се собраа околу 13.000 потписи (ги очекувавме резултатите и ги собиравме во „штабот“, небаре се работеше за еуровизискиот натпревар: Пула - 478, Загреб – 7.600 итн.). Одсивот (приказот на акцијата во дневниот печат) беше исто така добар, иако понекогаш контроверзен. Вечерњи лист повеќе простор им даде на десничарските собири со написите „Геноцидни вештерки“ отколку содржината на нашата акција. По околу 10 дена, додека пристигнуваа резултатите од исечоците од весниците и од претпријатијата, почна навивањето дали ќе ја надминеме бројката од 20.000 потписи. Ја надминавме!

Тогаш организиравме конференција за печат (во наши услови, за повеќето „зихерашки“ медиуми во тоа време тоа сè уште беше најсигурниот начин да се излезе во јавноста, зашто пораките главно не беа толкувани, ниту пак фалсификувани). Нашата презентација беше забележана во сите поважни медиуми, а во Нови лист податокот за 20.000 потписи ЗА легален абортус беше објавен на насловната страница.

Следната акција (follow up) беше договорена со брзи советувања без регуларно вклучување на сите учесници во граѓанската коалиција. Б.а.Б.е., како иницијаторки на акцијата, сами ја изведоа акцијата. Резултатите на петицијата со придружно писмо им ги испративме на сите водечки државни институции, голем број парламентарни одбори и политички партии. Во меѓувреме воспоставивме врска со Министерството за здравство, со д-р Хебранг, кој се согласи да ја прими нашата делегација со резултатите од петицијата (ги донесовме сите листови поврзани со виолетова лента) како знак за верификацијата на акцијата и баравме да се информира јавноста за тоа. При средбата во Министерството не забравивме да лобираме - баравме резултатите од петицијата да се земат предвид при понатамошната работа врз нацрт-законот за абортус, баравме да ни го предаде нацртот на другите закони кои се однесуваат на репродуктивните права (Законот за усвојување деца, вештачко оплодување и стерилизација) и да вклучи претставнички на граѓанските женски организации, во „стручната комисија“ којашто ги подготвувала законите, каде што имаше претставници од сите можни институции, вклучувајќи голем број луѓе од црквата, а во доминантен

број мажи. Министерот прифати добар дел од барањата, со исклучок на вклучување на жените во комисијата.

Резултати од акцијата

Иако организирањето на женските групи во коалиција и акцијата на поднесување петиција беа изведени без да се води сметка за основните правила на создавање коалиции (дефинирана цел, стратегии, траење и цел на коалицијата, нијзиниот мандат и основните правила на функционирање), акцијата беше повеќе од успешна на две нивоа - прво, поврзување на женските групи и нивното собирање околу заедничка краткорочна и долгорочна цел, големиот одсив во јавноста и зголемената видливост на женските групи и нивните ставови.

Основната цел на акцијата и коалицијата би можело да се рече дека исто така беше постигната, барем како што стојат работите сега. Абортусот во Хрватска сè уште е дозволен со закон, односно Министерството за здравство сè до март 1998 г. не го дал нацрт-законот во собраниска процедура. Тоа меѓутоа не значи дека нема да го стори уште утре, што нè наведува да го запомнеме основното сознание за женските права: никогаш не сме ги обезбедиле во толкава мера за да не треба постојано да бидеме подготвени за нови акции.

Ова се само едни од многуте и безброј примери како се успеало преку подигање на свеста, информирање и едукација, да се развијат движења кои предизвикале позитивни промени.

Преку процесите на лобирање и застапување, граѓаните учат да зборуваат и да дејствуваат за заштита на своите права и интереси, креирајќи слободен простор во кој владее атмосфера на почитување, независност и градење визија за подобар свет.

Потреба

За да се надмине немоќта, потребно е развивање нови мрежи и организации, здруженија на поединци од различни сектори кои можат да работат заедно и да се стремат кон исти цели.

Препораки

- Граѓанското движење да ги развие способностите и вештините за влијание врз донесувачите на одлуките;
- Изградба на политичка успешност и вештина за јавно застапување;
- Организирање и концентрирање поширок круг на граѓански здруженија во лобирањето и застапувањето;

- Зајакнување на граѓанските здруженија да се занимаваат со суштински прашања, а основна стратегија за тоа е политичка едукација; Развивање мрежи и едукација, здруженија и поединци од различни сектори, коишто можат да работат и да соработуваат заедно и да се стремат кон исти цели;
- Поддршка и изградба на структура од професионални активисти или алтернативни експерти во функција на јавното застапување, кои ќе имаат компетентност успешно да изнаоѓаат средства, да мобилизираат луѓе и да придобиваат стручњаци во лобирањето и застапувањето.

Потврда на ставот на Миријам Керватин (главен уредник на книгата „Жените за општествени промени во земјите-наследнички на бивша Југославија) е досегашното искуство на граѓанското движење. Граѓанскиот сектор се затвора во свои гета. Треба да се излезе надвор, да им се понудат програми на луѓето кои се надвор од сопствениот круг на истомисленици. Чекорот кон промените мора да дојде и доаѓа од базата, од оние кои станале свесни од својата позиција и сакаат да ја променат. Соработката на сите нивоа, локална, регионална, национална и меѓународна е нужна и безусловна.

Анета Мишеска

— Лобирање преку граѓанскиот сектор

Што значи лобирање?

За многу непрофитни организации (ГО), поимот лобирање има, пред сè, негативна конотација, или пак нему му се приоѓа со сомнителен интерес.

Некои луѓе дури и се плашат директно да им се обратат на донесувачите на одлуки, токму затоа што тие меѓусебно се оддалечени, а понекогаш дури граѓанскиот сектор и целосно го отфрла лобирањето.

Наједноставно кажано, лобирањето значи да се охрабри комуникацијата и адаптацијата; да се избегне стравот од успехот; или, пак, да се охрабри модификацијата на законите и регулативите – на локално, национално, па дури и на меѓународно ниво. Лобирањето подразбира давање мислења и сугестии, информирање и комуницирање со донесувачите на одлуките, со интенција да се влијае позитивно на нив, што пак значи остварување контакти со влијателни луѓе, односно со оние кои ги носат законите и правилата; остварување комуникација со надеж за искажување на граѓанските размислувања; разрашување аргументи од страна на опонентите и давање огромна поддршка за проблемот.

Кој сè може да лобира?

Секој може да лобира. Имено, не треба да се биде претставник на некоја посебна организација. Дури и граѓанин, кој нема некој личен интерес за тоа, смее да се јави; да им пише или да закаже средба со донесувачите на одлуките и со тоа да ги изнесе своите видувања и информации за некој посебен проблем или закон.

Како да се почне да се лобира?

- Фокусирајте се на едно прашање: изберете едно посебно прашање кое Вас ве интересира и фокусирајте се на вашите методи и техники за лобирање околу тоа прашање;
- Испитајте и дајте целосна поддршка на Вашето прашање. Не е доволно само да се има конкретни погледи и сфаќања за темата, туку Вие мора и да ги поддржите вашите погледи со веродостојност и точност, најнови информации од соодветни извори, публикации, студии, статистики, сведочења и сл. Бидете апсолутно сериозно подготвени на сè. Подгответе ги фактите за ударните точки од проблемот за којшто ќе се дискутира;
- Јасно определете што сакате, вклучувајќи и некои специфични пораки за измена и акција. Предложете определен/конкретен јазик за секој предлог, што сакате да биде поддржан од оние кои ги носат одлуките. Припремете и алтернативни препораки кои ќе послужат како основа за преговарање. Побарајте помош од надворешни експерти, доколку е неопходно;
- Подгответе кратка усна презентација, која ќе биде осмислена јасно, концизно и логички;
Запомнете: Оние кои ги донесуваат одлуките може да не се запознаени со детали по однос на вашите прашања!
- Дозволете вистината сама за себе да зборува. Не претерувајте со проблемите;
- Создадете јасна стратегија за пристапување на проблемите.
Кој: поединец/национална или регионална група/делегација/ министер или министерство?
Како: писмено/лично – очи во очи/ телефонски/формално/неформално/ групна средба/индивидуален состанок?
Каде: на локално/национално/регионално/меѓународно ниво?
- Информирајте се кога точно се одржува процесот за донесување на одлуката. Тоа ќе ви помогне навремено да ги средите сите документи и да се подготвите за презентирање/лобирање, а ќе ви помогне и да избегнете губење време и енергија околу прашања кои можеби веќе не постојат;
- Информирајте се кој ќе одлучува и определете се кому ќе му пристапите/ т.е. лобирате. Дознајте кој би ви помогнал, а кој би ви се спротиставил; истражувајте ги медиумите или распрашувајте се кај други ГО или поединци. Не се фокусирајте само на една единствена цел/личност;
- Концентрирајте се на оние што ви се спротивставуваат, но истовремено осигурајте се и за оние кои ќе ве поддржат и на вашиот пристап кон донесувачите на одлуките. И запомнете: оние што одлучуваат исто така лобираат и меѓу себе;

- Дознајте ја позицијата/функцијата на секој што директно е засегнат со донесувањето на одлуката по тој проблем. Ако за нешто/некого не сте сигурни, тогаш истражете во медиумите, прашајте некоја група граѓани или други специфични организации;
- Бидете современи и објективни во погледите на проблемот, на кој планирате да влијаете/лобирате вие и држете се до предложените легислативи/бирачи/средби и сл. Запомнете: еден алармантен електронски сервис може многу да помогне;
- Знајте точно кога треба да се лобира. Процесот за донесување одлука често се издолжува дури и во времетраење и до 1 година. Најважно е во вистинскиот момент да ги насочите вашите напори за лобирање, а тоа практично значи дека кога треба да се лобира, имате ограничено време и извори. Да се знае крајниот рок за донесување на одлуката, ви овозможува вие да имате доволно време да остварите контакт, пред да биде донесена одлуката;
- Внимавајте на неформалните процеси за донесување одлуки. Повеќе формални донесувања одлуки земаат учество во некој одбор или други неформални средби.

Начини за контактирање со донесувачите на закони:

- лично (очи во очи);
- телефонски;
- преку писмо, факс, електронски и сл.

Активирање лоби-група

Граѓанските иницијативи се водат од граѓаните, кои според сите демократски принципи ја имаат политичката моќ во една земја. Таа моќ потоа се делегира до политички субјекти (партии, асоцијации и независни кандидати). Тие групи на граѓани кои мислат дека во актуелната политичка агенда во државата недостигаат некои аспекти или идеи, организираат граѓански асоцијации за да ги актуелизираат овие прашања.

Актуелизацијата се прави преку лоби-групи, организирање проекти кои би служеле како пример за тоа како некои работи би требало да се прават, преку кампањи итн.

Во македонски контекст овие процеси се тешки. Можности за подобрување има многу. Дел од нив се искористуваат. Се чувствуваат извесни придвижувања во соработката на граѓанските организации и владиниот сектор. Во прилог на ова е и неодамна одржаниот форум за планот

за Локален економски развој (ЛЕР) на иницијатива на центрите за поддршка на граѓанските организации од Прилеп, од Кичево и од Штип. Претставниците на граѓанскиот сектор се обидоа да влијаат на единиците на локалната самоуправа да бидат поодговорни на прашањата на развојот на локалната заедница. Освен претставниците на локалните самоуправи од Прилеп, од Велес и од Штип, на форумот присуствуваше и претставник на Министерството за економија.

Граѓанскиот сектор мора да се консолидира и координира во неговото дејствување за да се постигнат позитивни резултати при лобирањето.

Кордирирањето мора да се постигне преку заеднички проекти, кампањи и лоби-групи од различни организации кои делат ист интерес.

По многу прашања организациите од граѓанскиот сектор се многу поупатени и поинформирани од политичкиот сектор и затоа е потребна и алтернативна едукација и на политичкиот и на економскиот сектор, паралелно со лобирањето. А вакво влијание кај нас, во Македонија, е можно само преку координирано дејствување и добро осмислени стратегии.

Денес во Македонија постојат неколку илјади ГО (6000-7000), проследени со една секојдневна дилема во јавноста – каква корист има општеството од нив? Улогата на граѓанскиот сектор мора да биде насочена кон создавање услови за заштита на јавниот интерес од неконтролираната (зло)употреба на моќта на економијата и политиката. Кај граѓанскиот сектор во Македонија доминира настојување да се држи неполитички став кон општествените проблеми. Па, од ова може да се заклучи дека поголемиот дел од ГО во Македонија лобираат и се занимаваат со „општото добро“, т.е. со неутрални вредности. Наводното „недоразбирање“ потекнува од несфаќањето дека граѓанското општество треба и мора да има политичка активна улога, што, пак, не значи и дека е дел од партиски профилираниот дел од општеството. Согласно демократскиот концепт на граѓанското општество, важи принципот на константно вклучување на граѓаните во работите на авторитетите и политичките институции. Граѓаните на Македонија немаат или ретко ја покажуваат својата моќ, односно немаат ефикасен механизам за реализација на нивната одговорност, согласно човековите права за подобрување на животот во заедницата и на оние од политичката и на оние од цивилната сфера.

Единствено олеснување е направено со вмрежувањето на граѓанскиот сектор преку центрите за поддршка на ГО кои наедно и посредуваат во соработката меѓу ГО, властите и бизнис-секторот преку организирање:

- Координативни состаноци и состаноци за вмрежување за локалните ГО;
- Координација и вмрежување меѓу ГО и локалните власти, медиумите и другите корисници;

- Активности за лобирање и застапување – организирајќи состаноци, тркалезни маси, форуми, кампањи и работилници за ГО и претставниците на одлучувачките тела со цел да ги идентификуваат заедничките проблеми на локално/регионално ниво; да ја помагаат размената на податоци за активности за лобирање и застапување во различните региони; а, поддржуваат и развивање заеднички акциски планови. Понатаму, центрите за поддршка на ГО нудат тренинг за лобирање и застапување, како и обуки за процедурите и надлежностите на локално и на регионално ниво (законска рамка за граѓански иницијативи, надлежности и процедури за дејствување на локалните и регионалните власти и јавни претпријатија).

По лобирањето

За да се олесни лобирањето и да стане подостапно за секого, пред сè на локално ниво, важно е да постојат партнерства меѓу ГО и локалната власт.

Еве неколку совети за ГО:

- Помагајте во комуникацијата и дијалогот помеѓу граѓаните и локалната власт. Создавајте можности преку јавни средби, работилници, конференции, дебати, форуми, тркалезни маси и сл.;
- Помагајте во образованието на граѓаните и подигнувањето на јавната свест за важни прашања од јавната политика;
- Одржувајте ја одговорноста на власта кон граѓаните, барајте информации, правите мониторинг на имплементацијата на законите, правилата, регулативите и политиките;
- Слушајте ги и граѓаните коишто ги претставуваат и локалната власт врз којашто сакате да извршите влијание;
- Разберете ја локалната власт – како работи (или не работи), нејзините одговорности, нејзиниот буџет, пречките со кои се судира, нејзините приоритети и планови итн.;
- Застапувајте ги интересите на граѓаните преку писма, телефонски јавувања, петиции и директни контакти со политичарите и одговорните лица од власта;
- Подобро артикулирајте го тоа што го правите, зошто го правите и како го правите;
- Бидете без предрасуди спрема локалната власт.

Совети за локалната власт

- Комуницирајте со вашите граѓани/гласачи. Не чекајте тие да контактираат со вас. Истражувајте ги нивните интереси и погледи;
- Користете го граѓанскиот сектор како средство за комуникација со граѓаните;
- Правете прес-конференции; публикувајте и дистрибуирајте информации за важни јавни политички прашања;
- Известувајте ја јавноста однапред за предложените акции на власта; што работи таа, зошто и како;
- Одговорете соодветно кон поплаките на граѓаните и барањето информации;
- Одржувајте јавни состаноци и спроведувајте јавни истраги кои ќе бидат отворени за јавноста;
- Формирајте борд на граѓански осветници, или уште подобро, различни советодавни комитети за посебни прашања или проблеми;
- Немојте само да зборуваат – слушајте ги и граѓаните што ги претставувате и ГО кои всушност се нивниот глас;
- Запознајте ги ГО од вашата заедница – што работат, што се обидуваат да направат, зошто и како;
- Бидете без предрасуди кон ГО и за тоа што можат да го направат тие за вас.

Понекогаш лобирањето преминува во преговорање

Но, тоа не е исто што и лобирањето. Еве неколку основни карактеристики/дефиниции по кои се разликува преговарањето од лобирањето:

- Користење здрав разум во услови кога сме под притисок, со цел да се постигнат целите на нашата организација при нејзината интеракција со други организации;
- Вештина на победување;
- Процес во кој поединец се обидува да наговори друг поединец да го смени, или да не го смени своето однесување;
- Спогодување;
- Градење долготрајни односи преку зачувување на достоинството на двете страни;
- Највисока форма на продавање;
- Процес, во кој поединецот се соочува со воени непријатели, терористи, работници или директори, купувачи или продавачи на стоки, услуги или недвижности, со владини организации, како и со своите клиенти, познаници и роднини.

Клучни карактеристики на успешни лобирачи и преговарачи

1. Волја и способност за добро планирање на лобирањето/преговарањето;
2. Практична интелигенција;
3. Способност за добро расудување во стресни ситуации;
4. Познавање на материјата;
5. Комуникациски способности (вербални, аудио и визуелни);
6. Способност за толеранција на двосмисленост и конфликт;
7. Способност за препознавање и употреба на моќ;
8. Свесност за сопствен лимит и волја за барање поддршка;
9. Способност за работа со тимот за лобирање/преговарање;
10. Способност за сочувствување со „другата страна“;
11. Познавање на другата култура (при интернационално лобирање/преговарање);
12. Стрпливост;
13. Стабилен и неизбувлив карактер;
14. Интегритет и доверливост.

Граѓанскиот сектор како иницијатор и набљудувач во заштитата на човековите права

Клучни зборови: човекови права, граѓански организации, механизми за заштита на човековите права, набљудување на заштитата на човековите права, државата и човековите права

Концептот на човековите права

Историјата на цивилизацијата е борба за човечко достоинство и почитување на човекот како личност. Секоја револуција е длабоко втемелена во борбата за што поквалитетно и во поголем размер почитување на човековите права од различна категорија, но најмногу станува збор за политичките, социјалните и економските права. Оваа борба секогаш имала една иста насока и еден ист правец: народ-власт.

Најсинтетизирано кажано, човековите права се збир од принципи и норми создадени врз основа на признавањето на човековото достоинство и разлики кои имаат за цел обезбедување почитување на тоа достоинство во две димензии - „човек-човек“ и „човек-општество“, а целта е развој на истите. Тие се универзални, неотуѓиви, неделливи и апсолутни, а нивниот развој е поделен во генерации на основни, граѓански и политички, економски, социјални, културни и еколошки права.

Иако јадрото на човековите права е од чисто морална природа, нивното драстично непочитување наметна да се вградат тие во сите правни системи и да бидат дел од многу политички програми и концепции (иако често пати користени како средство за манипулација и претворани во празни политички флоскули). Како принципи, човековите права и нивната заштита се разоткриваат во сите религии и во традициите и обичаите речиси на сите народи. Но зошто имало потреба тие исти принципи да се вратат

нормативно? Еден од најиздржаните одговори е дека токму правото има можност да ги кодифицира, а државата да ги гарантира, овозможувајќи го нивното уживање и санкционирајќи го нивното прекршување. Така, државата која била и остана најголем прекршител на човековите права, морала да се соочи со одговорноста за грижа во процесот на нивната заштита.

Грижата за почитувањето на човековите права стана еден од најголемите атрибути на модерната држава, но хуманистичките тенденции не застанаа овде. Современа Европа водена од искуството дека државата не е безгрешна (туку напротив) и дека многу често може да ги прекрши правата на своите граѓани, создаде еден нов облик на нивна супранационална заштита. Имено, во рамките на Советот на Европа се формира Европскиот суд за човекови права кој доби мандат да ги штити човековите и граѓанските права пропишани со Европската конвенција за правата на човекот и граѓанинот. Со протоколот 11 на оваа Конвенција, граѓаните на земјите потписнички на Конвенцијата добија можност да поднесуваат индивидуални претставки до Судот, обжалувајќи ги решенијата донесени од страна на највисоките судски органи во државата во која живеат или реагирајќи на незапазувањето на роковите и процедурите од истите овие органи. Ова, во моментов претставува дострел во заштитата на човековите права, затоа што одлуките на Европскиот суд се извршни и, на овој начин, се доби можност граѓанинот да застане наспроти државата.

Дека на човековите права им е дадено приоритетното место во Европа, покажува и фактот што за да се стане член на Советот на Европа, на ОБСЕ или на Европската Унија, потребно е да се исполни критериумот „почитување на човековите права“.

Зошто е потребен ангажман на граѓанските организации во заштитата на човековите права?

Погоре накратко го наметнав проблемот на релација граѓанин-држава, кога таа се јавува истовремено и како заштитник на човековите права и како нивни прекршител. Државата, ако ја третираме како сервис на граѓаните кој треба да ги опслужува во различни дејности од јавен интерес, скоро секогаш се «задушува» во својата тромавост и бирократизираност. Истата таа, раководена од власта (политичката компонента на државата), многу често ја втурнува својата «рака» во «кошничката на човековите права» којашто ја носи секој човек со себе, секогаш и насекаде и којашто ја има секогаш истата содржина. Ваквото посегнување може да го стори кон поединец, група или, пак, кон сите граѓани. Но, без разлика на обемот на посегнувањето (или ако звучи недолжно - прекршувањето), државата постапила неправилно. Историјата познава примери на ропство, убиства, тортура, но

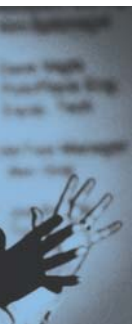
и навидум поблагите кршења на човековите права се подеднакво драстични како и овие, затоа што создаваат амбиент на држава без демократија и почитување на достоинството на сопствените граѓани. Доколку некој ви сирка во вашата пошта, доколку не ви дозволува да се здружувате или политички да се организирате, доколку не ви дозволува да стапите во брак или, пак, не ви дозволува да се молите или клањате пред Бог, тој длабоко ги повредил вашите права кои ги имате секогаш со вас - некои од нив уште од самото раѓање, а некои со тоа што сте дел од сопствената заедница.

Ваквите прекршувања најчесто ги прави државата и таа нема капацитет да се «самоконтролира» бидејќи карактеристика на бирократијата е да биде лефтерна кога е во прашање почитувањето на правата. Ако знаеме дека постои посебна самостојна судска власт и дека има повисоки инстанци во рамките на управата пред кои може да се поднесе претставка или жалба и кои се должни да постапат по нив, тогаш би претпоставиле дека заштитата на човековите права би се реализирала во потполност. Но, сепак, не е така, а генерално, би говореле за три причини:

- неефикасност на судскиот систем и на управата;
- немањето потполно прецизна регулатива;
- непознавање на сопствените права од страна на граѓаните.

Кон надминувањето на овие генерални проблеми треба активно да работи самата држава, но се покажа дека тоа не е доволно. Затоа, кога затајува државата, потребно е активно да се вклучи граѓанскиот сектор кој се јавува како поврзувач меѓу државата и граѓаните. Во овој контекст, граѓанскиот сектор треба да се сфати во поширока смисла на зборот, односно секој сегмент кој не е опфатен во потполност од страна на државата – граѓанските организации, медиумите, универзитетите и сл. Граѓанскиот сектор треба да ги артикулира интересите на граѓаните, создавајќи на тој начин амбиент на демократија и градење систем базиран на почитување на граѓаните како носители на истиот.

Насекаде во светот е призната улогата на граѓанскиот сектор, а пред сè, улогата на граѓанските организации во заштитата на човековите права. Огромна е заслугата на бранителите на човековите права во разоткривањето на евентуалните нивни повреди, како и во процесот на нивната заштита.

Дали е возможна заштита на човековите права од страна на граѓанските организации во потполна смисла на зборот?

Во контекст на погореканото, во поново време е присутна дебатата дали граѓанските организации во потполност можат да ги заштитат човековите права или, пак, тие се само декор на демократијата? Одговорот можеби се наоѓа меѓу овие две дилеми. Односно, тие истовремено имаат многу тесна формално-правна позиција, но зависно од нивната моќ во општеството, може да заземаат едно од водечките места.

Може да се направи евиденција на еден цел спектар граѓански организации во доменот на заштитата на човековите права, во зависност од целната група кон која е насочена нивната мисија. Во оваа смисла, постојат организации коишто ги штитат правата на различните категории, како што се: жените, децата, маргинализираните групи, малцинствата, старите лица и сл. Постојат организации чија дејност е врз основа на различни категории на права, како, на пример, здравствени, економски, социјални, право на информирање и слобода на изразување и сл. Но, има и граѓански организации кои дејствуваат на поширок план, односно во повеќе домени и го проценуваат степенот на развој на човековите права од еден системски аспект. Такви се, на пример, Хелсиншкиот комитет за заштита на човековите права, Амнести интернационал, Хјуман рајтс воч и сл., кои даваат процена на степенот на демократизација на едно општество од аспект на почитување на човековите права, но истовремено може да се јават и како бранители на истите. Секако, овде не треба да се забораваат еколошките движења кои дејствуваат на меѓународно ниво и наедно се обидуваат да го заштитат најновото и најглобализираното човеково право - правото на здраво животно опкружување.

Но каде е дострелот на дејствувањето на граѓанските организации, без разлика во кој домен дејствуваат? Накратко, тие можат само да укажат на извесно кршење на човековите права, да се јават во улога на бранител во индивидуални и колективни случаи и да дадат публицитет на извесно кршење, поттикнувајќи транспарентност и заинтересираност на медиумите. Ниту една организација не може да се јави како заштитник на човековите права во потполна смисла на зборот, бидејќи не може да употреби инструмент на санкција. Единствено може да изврши притисок врз оној кој има моќ на санкција, а тоа е државата, или, во поново време, зависно од видот на прекршеното човеково право, врз Европскиот суд за човекови права. Организациите, заедно со медиумите, како делови од граѓанскиот сектор, може јавно да го осудат одделното кршење на човековите права и да извршат притисок врз извршната и судската власт, имајќи ја зад себе поддршката од јавноста.

Кои се механизмите кои може да ги употребат граѓанските организации во заштитата на човековите права?

Иако граѓанските организации го немаат правото да го санкционираат кршењето на човековото право и на тој начин да се јават во позиција на заштитник во потполна смисла на зборот, сепак, тие се имаат изборено за значајно место во целокупната заштита на правата. Подолу ќе споменеме неколку елементи од т.н. сет на можности кои ги имаат граѓанските организации.

Учество во изготвувањето на легислативата

Позната е светската пракса во подготовка на законодавството да бидат вклучени граѓанските организации, зависно од областа којашто ја покриваат и можноста законскиот текст да го предложат преку овластени предлагачи (најчесто тоа се пратеници или потребен број избиратели). Не е ретка ситуацијата самите влади при подготовката на законите да ангажираат граѓански организации. Речиси по дефиниција, земјите со демократска традиција за голем број закони отвораат јавна расправа, при што организациите кои се занимаваат со заштита на човековите права во соодветната област го даваат своето мислење и извесни забелешки во врска со обемот и квалитетот на заштитата на правата што ја нуди соодветниот закон. И во Република Македонија чест е случајот граѓански организации да ги дадат своите забелешки, но недостатокот на демократска политичка култура кај властите најчесто го оневозможува прифаќањето на истите.

Контрола на спроведувањето на законите од страна на органите на управата и на судството

Оваа функција организациите ја имаат за да укажат на одредени пропусти во самите закони, на недоследности при нивното спроведување, како и на кршењето на човековите права од страна на државните службеници или судиите при примената на правото.

Ова го остваруваат тие преку свои набљудувачи кои имаат право, со овластување на граѓаните кои се засегната страна, да направат увид во јавно достапните документи и да присуствуваат на судските расправи, набљудувајќи дали е запазена целокупната процедура. Контролата на судската процедура може да се врши периодично и систематски, без потреба од пријавување конкретно повредување човеково право кога се цени ефикасноста на судството во целина или кога се забележани конкретни

индивидуални или групни случаи на повреда и кога се претпоставува дека би можела да биде повредена процедурата.

Во заштитата на човековите права организациите многу често го користат правото на покренување постапка за оценка на уставноста или законитоста на одредени општи правни акти со кои се претпоставува дека би можело да се наруши некое загарантирано човеково право. Ова се прави пред судовите надлежни за оценка на уставноста и законитоста (во Европа тоа се претежно уставните судови, а во САД тоа е Врховниот суд).

Граѓанските организации како бранители на човековите права

Ова е едно од најголемите достигнувања кои го имаат граѓанските организации. Тие оваа функција ја остваруваат на тој начин што се јавуваат како правни застапници на оние на кои им се повредени човековите права. Најчесто, тоа го прават нивни искусни активисти или, пак, ангажираат адвокати за оваа намена, и тоа пред домашните судови и пред Европскиот суд за човековите права. Ако се знае дека за Европскиот суд многу мал дел од луѓето ја познаваат целата постапка за доставување претставка и дека целата процедура е доста скапа, улогата што ја имаат организациите во некои од случаите на драстично кршење на правата е повеќе од потребна.

Укажување на извесно кршење на индивидуата или на групите на кои им се прекршени правата, но и на самиот прекршител

Оваа функција е директно врзана за функцијата на набљудување на повредата на човековите права. Откако ќе се воочи одредена повреда, организациите за тоа навремено ги информираат и оние кои прекршуваат и оние на кои им се прекршени правата. На првите им укажуваат дека грешат и дека треба навремено да се коригираат, а на вторите им укажуваат на кој начин можат да се одбранат од повредата на своето право и какви акции треба да ги преземат. За да се оствари ова, потребно е многу добро познавање на човековите права, зависно од сферата на којашто се однесуваат.

Анимирање на јавноста и вршење сензибилизација за одделните кршења на човековите права

Не е доволно да постојат човековите права напишани на хартија, туку нив треба да ги познаваат како граѓаните, така и оние кои ги применуваат прописите. Се би било залудно доколку самите ние не ги познаваме своите права и доколку не знаеме како да ги заштитиме истите. Заради ова, потребно е широка едукација од областа на човековите права, преку заедничка работа на граѓанските организации и медиумите. На овој начин ќе се профилираат граѓани со кои не би можело толку лесно да се манипулира и ќе можат при секоја ситуација да се повикаат на своите права.

Граѓанските организации преку медиумите ја вршат сензибилизацијата на јавноста со давањето публицитет на конкретни повреди на човековите права. Тоа е потребно за да се добие поддршката од јавноста и да се изврши притисок врз оној кој ја сторил повредата, без разлика дали се работи за поединец или група. Ова во земјите со поголема демократска традиција е многу силно оружје, бидејќи јавноста е многу покритична и моќна.

Кои се реформите што треба да се направат во доменот на заштитата на човековите права од страна на граѓанските организации во Република Македонија?

По осамостојувањето на Република Македонија отпочна процесот на формирање граѓански организации кои се грижат за заштита на човековите права во различни домени. Од досегашното нивно работење може да се донесат одредени заклучоци и да се понудат насоки на дејствување.

Потребен е поактивен ангажман во текот на подготовката на законите

Македонското искуство не познава подготовка на законски текст од страна на некоја граѓанска организација, што би требало полка да стане пракса и кај нас. Иако ретко, сепак, има случаи кога пред донесувањето на некој закон (кога е тој во форма на законски проект, предлог на закон или нацрт на закон) се изјаснуваат граѓанските организации, давајќи ги своите забелешки до одредено министерство кое се јавува како предлагач или пред надлежната комисија во Собранието на Република Македонија. И во овој домен потребен е позасилен ангажман на граѓанскиот сектор, но, за да се интензивира ова, потребно е зајакнување на капацитетот на лобирање на организациите, пред донесувачите на политичките одлуки - пред сè, пред законодавната и извршната власт. На овој план, организациите мора да го

насочат својот ангажман затоа што доколку повеќе се внимава на квалитетот на одреден закон, помала ќе биде веројатноста да постојат законски празнини кои се добра основа за манипулација и повреда на човековите права.

Потребно е формирање мрежа на организации за заштита на човековите права кои ќе имаат заедничка стратегија на работа и заеднички информатор во кој ќе ги наведуваат забележаните прекршувања на човековите права
Ова е потребно за да се обезбеди поголема координација меѓу различните организации и да се зајакне моќта на граѓанскиот сектор како аларм, разоткривач, едукатор и заштитувач во областа на човековите права.

Медиумите треба да спроведат кампања за промоција и објаснување на улогата на граѓанското општество во заштитата на човековите права

Познавањето на човековите и граѓанските права кај граѓаните е на многу ниско ниво, а на вакво ниво е и информираноста за улогата на граѓанскиот сектор во заштитата при одредени повреди на човековите права. За да се подобри ваквата ситуација, медиумите и граѓанските организации треба да остварат поголемо партнерство и да учествуваат во позасилено информирање на граѓаните во заштитата на човековите права.

Треба да се ангажираат постручни лица во процесот на набљудување на прекршувањето на човековите права

Иако мисијата за промоција на човековите права не бара посебни квалификации и образование, туку бара хуманост и ангажираност кај активистите во доменот на човековите права, сепак, честа е појавата недоволно упатени неискусни луѓе да бидат ангажирани на популарно наречените проекти, како набљудувачи на одредена повреда на човековите права. Треба да се измени оваа практика кај нас и да се отпочне со тенденција со ангажирање лица кои имаат поголемо искуство во областа на човековите права или, пак, имаат соодветно образование за да можат да препознаат одредена повреда на правата и да предложат можна заштита од истото.

Белешки за авторите

Тања Хафнер е родена на 29 ноември, 1978 г. во Крањ, Словенија. Таа е магистер по меѓународни односи и европски студии на Централноевропскиот Универзитет во Будимпешта, Унгарија. Досега два пати е избрана за член на Извршниот одбор на Амнести интернационал Словенија (1999-2000, 2002-2003) и координатор за лобирање (2002-2003). Во моментот е раководител на Секретеријатот на Балканската мрежа за развој на граѓанското општество, со седиште во МЦМС, Скопје.

Анифа Демирова е родена во 1962 година. Дипломирала на Правниот факултет при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје. Активно е вклучена во граѓанскиот сектор од 1996 година. Таа е претседател на Женскиот актив на ромската граѓанска организација „Пхурт“ (Мост) од Делчево. Учествувала на повеќе национални, регионални и меѓународни конференции како претставник на ромската граѓанска организација. Поминала повеќе обуки и семинари од различни области организирани на национално и на регионално ниво.

Во моментот, Анифа Демирова работи во Управата за јавни приходи во Делчево каде што и живее.

Анета Мишеска е родена на 24 октомври 1977 година во Прилеп. Дипломирала на Филолошкиот факултет „Блаже Конески“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје, група за германски јазик. Од 2003 година таа е координатор и главен асистент во ромската граѓанска организација „Тернипе“ од Прилеп. Другите ангажмани во граѓанскиот сектор се преку граѓанската организација „Палома“ и Младинскиот совет од Прилеп. Анета Мишеска работи како хонорарен професор по англиски и по германски јазик во приватни и државни училишта и во Работничкиот универзитет во Прилеп. Во моментот таа е постдипломец на германски јазик.

Јован Ананиев е роден во 1978 година. Дипломирал на Правниот факултет, политички студии, во 2000 година каде што е прогласен за првенец на генерацијата. Од 2004 година е магистер по политички науки. Магистрирал на Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања. Работи како научен истражувач во Центарот за бегалци и присилни миграции при Институтот за социолошки и политичко-правни истражувања. Автор е на повеќе научни статии од областа на човековите права, етничките односи и евроинтеграцијата. Има работено на повеќе научно-истражувачки проекти од областа на политичките науки.

